

Rådet for dyreetikk

Oppnevnt av Landbruks- og matdepartementet

Rådet for dyreetikk

Kristian Ellingsen-Dalskau, sekretær

Veterinærinstituttet

Postboks 750 Sentrum

0106 Oslo

Tlf.: 917 02 970/ 23 21 63 77 Faks: 23 21 63 01

e-post: Kristian.Ellingsen@vetinst.no

Hjemmeside: <http://www.radetfordyreetikk.no>

Facebook: <https://www.facebook.com/radetfordyreetikk/>

Om Rådet for dyreetikk

Rådet for dyreetikk er et uavhengig, rådgivende organ som skal holde seg orientert om og vurdere prinsipielle etiske sider ved alle typer dyrehold og bruk av dyr (herunder fisk), samt forholdet til viltlevende dyr. Det skal vurdere de etiske sidene ved direkte og indirekte bruk av bioteknologiske prinsipper på dyr, og de etiske sider av moderne avlsarbeid og dyrehold, herunder bevaring av genetisk mangfold og hensynet til ville biologiske ressurser. I tillegg skal Rådet bidra til en løpende debatt om dyreetiske spørsmål i samfunnet og drive holdningsskapende arbeid.

Rådet for dyreetikk legger til grunn for sine vurderinger at dyr har en egenverdi ut over sin nytteverdi og at de skal behandles med respekt. Husdyr skal holdes i et miljø der de kan uttrykke artsspesifikk atferd, og de skal beskyttes mot unødig lidelse. Hensynet til det enkelte dyr vil imidlertid ofte måtte veies opp mot andre hensyn. De belastninger som påføres dyr må etter Rådets syn alltid stå i et rimelig forhold til den nytten mennesker mener å ha av bruken. Det vil ofte være vanskelig å avgjøre hva som er en tilstrekkelig begrunnelse for å påføre dyr belastninger. I vårt samfunn, som i andre, vil det være ulike oppfatninger om hva et etisk akseptabelt dyrehold innebærer i praksis. Rådet for dyreetikk har dyrs velferd og trivsel i fokus, men vil i sine vurderinger også ta høyde for hva som oppfattes som rimelig ivaretagelse av andre hensyn. Etter Rådets syn er det mulig å holde og bruke dyr på en måte som ivaretar hensynet til dyrets livskvalitet og verdi. Rådet arbeider for å forbedre dyrenes forhold på de områder der behovene synes åpenbare. Rådet ønsker med sine uttalelser å skape debatter i det offentlige rom som kan bidra til å klargjøre hvor grensene bør gå. Hold av dyr er en del av vår kultur og det angår derfor alle samfunnsborgere.

Merking av ville dyr

Juni 2018

1 Sammendrag

De siste årene har det i økende grad blitt lagt politiske føringer på at prosjekter som har involvert merking av viltlevende dyr med forvaltningsformål ikke skulle regnes som dyreforsøk. Dette er i strid med forsøksdyrforskriftens bestemmelser, og representerer en bevisst omgåelse av Mattilsynets rolle som kontrollinstans i denne sammenhengen.

Etter Rådet for dyreetikk sin vurdering vanskeliggjøres forskriftens målsetning om reduksjon, erstatning og forbedring av dyreforsøk av dagens praksis når det gjelder merking av viltlevende dyr utover merking med forskningsformål. Merking av individer fra truede dyrearter er spesielt strengt regulert.

Rådet for dyreetikk tilrår at forvaltningen endrer praksis og om nødvendig tydeliggjør regelverk slik at målsetningen om reduksjon, erstatning og forbedring av dyreforsøk i større grad kan oppnås også når det gjelder merking av viltlevende dyr. Konkret mener Rådet for dyreetikk at all merking av viltlevende dyr må behandles av Mattilsynet, og at tilsvarende føringer som gjelder for merking med forskningsformål også må gjelde merking med forvaltningsformål. Det er viktig at merking av dyr underlegges en høy vitenskapelig standard uansett merkingens formål.

2 Innledning

Merking av dyr er regulert av Dyrevelferdslovens §10:

§ 10. Merking av dyr

Ved merking av dyr skal det benyttes forsvarlige metoder som ikke påfører dyret atferdsmessige begrensninger eller unødige påkjenninger og belastninger.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om krav til merking av dyr, herunder påby og forby merking og merkemetoder, påby at merkede dyr skal være registrert i et register og bestemme hvem som skal ha innsyn i registeret. Det kan i forskrifter fastsettes vilkår for at umerkede dyr kan omplasseres eller avlives uten vederlag til eventuell eier.

Siden merking av viltlevende dyr regnes som dyreforsøk, er nærmere bestemmelser gitt i «Forskrift om bruk av dyr i forsøk» (18.06.2015 nr. 761 Landbruks- og matdepartementet). Her heter det blant annet: «Dyr kan brukes i forsøk bare hvis Mattilsynet har godkjent forsøket» (§6). «Levende dyr skal ikke brukes i forsøk hvis formålet kan oppnås ved å erstatte slik bruk med alternative metoder eller teststrategier. Det skal ikke brukes flere dyr i et forsøk enn det som er nødvendig for å oppnå formålet med forsøket. Forsøksmetodene skal stadig forbedres for å unngå, forebygge, fjerne eller minimalisere enhver mulig smerte, frykt, varig skade eller annen belastning for dyrene» (§9). Videre kan forsøk bare godkjennes i forbindelse med ulike typer forskning (§10 a, b, d, e og implisitt c), utdanning (§10 f) eller rettsmedisinske undersøkelser (§10 g).

For truede dyrearter gjelder forskriftens §19. Her heter det: «Individer av truede dyrearter som ikke er født i fangenskap, skal ikke brukes i forsøk. Dette gjelder ikke hvis forsøket har formål som beskrevet i § 10 bokstav b nummer 1, bokstav c eller bokstav e, og det er vitenskapelig begrunnet at formålet med forsøket ikke vil bli oppnådd ved bruk av andre enn truede dyrearter.» Dette innebærer etter forskriften at merking av truede dyrearter bare kan godkjennes gitt at formålet er å «unngå, forebygge, diagnostisere eller behandle sykdom, dårlig helse eller andre unormale tilstander, eller deres virkninger» (§10 b) punkt 1), «utvikling, tilvirkning eller kvalitets-, effekt- og sikkerhetstesting av legemidler, næringsmidler, fôr eller andre stoffer eller produkter, hvis formålet er omfattet av bokstav b [som omhandler anvendt forskning til fordel for helse eller velferd]» (§10 c) eller «forskning for å bevare dyrearten» (§10 e).

3 Rådets uttalelse i 1994 (det daværende Landbruksdepartementets etikkutvalg) – sammendrag

«Det merkes et stort antall ville dyr i Norge hvert år. Merking medfører i de fleste tilfelle at dyrene fanges inn med nett eller feller, eller de blir skutt med bedøvelsespiler. Mange dyr merkes med radiosender slik at deres vandring kan følges. Senderen festes vanligvis utvendig på dyret med et halsbånd, men hos noen arter kan den forankres under huden eller opereres helt inn i dyret.

Det er ingen tvil om at selve innfangingen kan medføre en betydelig stresspåkjenning for et vilt dyr. Det må videre antas at merket eller festeanordningen i mange tilfeller kan være til sjenanse for dyret. Det er også mulig at iøynefallende merker kan påvirke andre dyrs adferd, og f.eks. føre til en endring i sosial status eller endret risiko for å bli oppdaget av rovdyr eller byttedyr.

Merking av vilt omfattes i dag ikke automatisk av forskrifter om biologiske forsøk med dyr. Merking foregår i stor grad uten at forsøket er vurdert av forsøksdyrutvalget.

Etikuttvalget vil anmode Landbruksdepartementet om å endre forskrift om biologiske forsøk med dyr, eller praktiseringen av denne, slik at prosjekter som innebærer merking av vilt blir underlagt en vurdering av forsøksdyrutvalget.»

Hele uttalelsen er tilgjengelig her: <http://www.radetfordyreetikk.no/merking-av-vilt/>

4 Dagens praksis for godkjenning av merking

Da det daværende Landbruksdepartementets etikkutvalg skrev sin uttalelse i 1994, var en utfordring etter etikuttvalgets vurdering at regelverket ikke tydelig indikerte hvilken instans som skulle vurdere merking av viltlevende dyr. Dagens forsøksdyrforskrift angir i klartekst at «[d]yr kan brukes i forsøk bare hvis Mattilsynet har godkjent forsøket» (§6).¹ Til tross for dette er situasjonen fortsatt, nesten 25 år etter uttalelsen fra Landbruksdepartementets etikkutvalg, at mange tilfeller av merking av viltlevende dyr foregår uten at de først har blitt vurdert av det som ifølge forskriften er rett instans.

---

¹ Fram til 1. juli 2015 ble søknader om bruk av forsøksdyr i Norge behandlet av Forsøksdyrutvalget. Fra 1. juli 2015 er det Mattilsynet som behandler søknader om bruk av forsøksdyr.

Etter det Rådet for dyreetikk har kjennskap til, har det de siste årene i økende grad blitt lagt politiske føringer på at prosjekter som har involvert merking av viltlevende dyr med forvaltningsformål ikke skulle regnes som dyreforsøk. Nylige eksempler gjelder merking av henholdsvis ulv og villrein. Det ble følgelig heller ikke søkt om tillatelse fra Mattilsynet. Etter Mattilsynets sitt syn, som i denne sammenhengen altså er kontrollinstans, bør imidlertid alle slike prosjekter behandles av dem, i tråd med forskriftens bestemmelser. Mattilsynet mener etter det Rådet for dyreetikk har fått kjennskap til at all merking og prøvetaking generer vitenskapelige data, og at prosedyrene derfor faller inn under Forsøksdyrforskriften enten hovedformålet er forvaltning eller forskning.

I Mattilsynets saksbehandling inngår vurdering av merkingens formål og hensikt, kvalitetsvurdering av metoder for innfangning, merking og frisetting, samt overvåking, datainnsamling og eventuelle krav om fjerning av merke etter avsluttet datafangst. I tillegg må søker redegjøre for vurderinger og tiltak for å redusere, erstatte og/eller forbedre bruken av dyr. I sum skal disse vurderingene bidra til at færrest mulig dyr blir utsatt for minst mulig belastning i forhold til de faglige målene som skal nås.

5 Velferdsvurdering av dagens praksis

Forsøksdyrforskriften vektlegger at dyreforsøk ikke skal gjennomføres når formålet for det aktuelle prosjektet kan oppnås på annet vis. For eksempel kan bestandsovervåkning – et viktig hensyn ved mye forvaltningsmerking – gjennomføres bl.a. ved bruk av DNA-analyse av innsamlede ekskrementer samt ved bruk av viltkamera. Begge disse virkemidlene, som også kan brukes til å holde løpende oversikt over en populasjons bevegelser, er ikke-invaderende, og til lang mindre sjenanse for viltlevende dyr enn hva merking er.

Det er imidlertid delte meninger om hvorvidt det er gjennomførbart å sette opp viltkameraer og samle inn ekskrementer i det tempoet en art som ulven beveger seg i både når den er territoriell og når den lever som streifull, og om disse virkemidlene er tilstrekkelige i ulvens tilfelle.

Forvaltningsmerking av rovdyr kan være forebyggende for å hindre angrep på beitedyr og dyrelidelser. Videre kan dette brukes til å ta ut riktig rovdyr ved felling.

Fra et dyrevelferdsperspektiv er det ønskelig å bruke mest mulig skånsomme metoder for innfangning når dyr skal merkes, og å bruke sendere og fysiske merker som er lettest mulig og til minst mulig sjenanse. Fangsthendelsene innebærer at dyrene håndteres av mennesker. Slikt bør ville dyr oppleve minst mulig av. Derfor er også utstyr med selvutløsningsmekanismer å foretrekke fremfor en ny runde med innfangning ved merkingens opphør. Rådet mener det er viktig å utvikle ny type teknologi som alternativ til klave. Dette kan være øremerker, chips eller lignende som med ny batteriteknologi kan være et alternativ.

Vitenskapskomiteen for mattrygghet (VKM) fullførte i 2013 en grundig gjennomgang av velferdsaspekter ved dagens norske praksis for merking av viltlevende dyr (sammenfattet i rapporten «Risk assessment concerning the welfare of certain free-ranging wild mammals and birds subjected to marking», forfattet av Kristian Hoel et.al.).

Etter VKMs vurdering er særlig to innfangningsmetoder forbundet med høy risiko for dårlig dyrevelferd (hentet fra s. 7–8 i ovennevnte rapport):

- «Påskyting med injeksjonspil fra helikopter på terrestriske rovdyr. Dette på grunn av de alvorlige frykt- og stress reaksjonene under jakten og påfølgende muligheter for dødelighet forårsaket av medikamentell immobilisering.
- Bruk av fotsaks til fangst av oter og gaupe på grunn av stress- og smertereaksjoner induisert av fangsten samt den relativt høye frekvensen av traumer.»

I tillegg peker VKM på en rekke innfangingsmetoder som de vurderer til å ha middels høy risiko for dårlig dyrevelferd. Dette angår innfangning av elg og isbjørn, hvalross, vannlevende pattedyr og fugler, flygende fugler, rådyr, fjellrev og gaupe.

Når det gjelder merkemethoder, anser VKM at særlig to metoder utgjør en høy risiko for dårlig dyrevelferd (hentet fra s. 8):

- «Seletøy på oter og fugler, på grunn av muligheten for å sette seg fast i omkringliggende vegetasjon og fordi seletøyet ikke faller av som planlagt.
- Brenne- og frysemerker på grunn av langvarig smerte- og rekonvalesenstid.»

VKM peker i tillegg på flere merkemethoder som anses å utgjøre en middels risiko for negativ dyrevelferd. Disse brukes ved merking av bl.a. ender og pingviner.

Det forekommer enkelte dødsfall som følge av merking, særlig under innfangning. For flere arters del opererer forvaltningen med måltall for hva som er å regne som akseptabel dødelighet. Slike måltall gir også grunnlag for å vurdere om merke- og innfangingsmetoder over tid har gjennomgått forbedringer.

6. Rådets vurdering

En forsvarlig praksis i forhold til merking av viltlevende dyr forutsetter at Mattilsynet får gjennomført grundige vurderinger av planlagte forsøk. I og med at merking av viltlevende dyr i dag i mange tilfeller foregår uten søknad til Mattilsynet, må Rådet for dyreetikk konstatere at dagens praksis ikke er i tråd med «Forskrift om bruk av dyr i forsøk». Forvaltningen må påse at gjeldende regelverk følges. Forskriftens målsetning om reduksjon, erstatning og forbedring av dyreforsøk (§9) vanskeliggjøres av dagens praksis når det gjelder merking av viltlevende dyr utover merking med forskningsformål.

Forsøksdyrforskriften begrenser i all hovedsak dyreforsøk til forskningsformål. Økningen de siste årene i merking av viltlevende dyr med forvaltningsformål strider med forskriftens ordlyd og intensjon. Merking med forvaltningsformål kan være basert på gode intensjoner og ha flere positive forvaltningsmessige effekter, i noen tilfeller også for øvrige dyr (som for eksempel beitedyr, i tilfelle merking av rovdyr). Men det påhviler forvaltningen å følge forsøksdyrforskriften, som er basert på viktige dyreetiske prinsipper. Dette innebærer at dyreforsøk i form av merking av viltlevende dyr må begrenses til de formål forsøksdyrforskriften gir rom for. For å unngå tvil om hvorvidt dette praktiseres i tråd med regelverket, bør alle prosjekter som involverer merking av viltlevende dyr behandles av Mattilsynet.

Forsøk med truede dyrearter er, av gode grunner, spesielt strengt regulert. Forskriftens åpning for merking av individer av truede dyrearter begrenser seg til merking med utvalgte forskningsformål som vil være fordelaktige for den truede dyrearten selv. Slik merking må enten være begrunnet i forskningens positive resultater med tanke på dyrenes helse og velferd, eller i forskning for å bevare dyrearten. Øvrige forskningsformål kvalifiserer ikke. Forvaltningsmerking bør allikevel være mulig i spesielle tilfeller.

Rådet for dyreetikk tilrår at forvaltningen endrer praksis og om nødvendig tydeliggjør regelverk ytterligere slik at målsetningen om reduksjon, erstatning og forbedring av dyreforsøk i større grad kan oppnås også når det gjelder merking av viltlevende dyr.

En mulighet blant flere er at regelverket tydeliggjøres ved at dagens praksis med forvaltningsmerking av viltlevende dyr formaliseres i Forskrift om bruk av dyr i forsøk. Dette kunne skje gjennom at forvaltningsformål ble lagt til som lovlig grunnlag for dyreforsøk i forskriftens §10. En slik forskriftsendring kan etter Rådet for dyreetikk sitt syn bare være akseptabel på to betingelser: For det første at også prosjekter med forvaltningsmerking av viltlevende dyr må underlegges søknadsbehandling i Mattilsynet. Og for det andre at de samme føringene og restriksjonene som gjelder for merking av viltlevende dyr med forskningsformål også må gjelde forvaltningsmerking.

